

Ἠθικὴ τῆς Εἰρωνίας

Τοῦ ΒΑΣΙΛΗ ΦΑΝΟΥ

«...εἶναι δικόσμου
ἀφτὸς ὁ βοῦρκος τοῦ «Ἐλεύθερου Κόσμου»
Κ. Βάρναλης

Οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ὁδηγοὶ τοῦ λαοῦ μας σὲ κάθε συγκεκριμένη ἱστορικὴ στιγμή, ἔχουν διαμορφώσει ἀρκετὰ μέσα ἄμυνας στὴν ὠραιοπλαστικὴ τῶν μεγάλων λόγων καὶ τῆς πολὺ μεγαλύτερης ἀπάτης ποὺ φωλιάζει μέσα στὶς ἔννοιες ποὺ τὸ «σύστημα» — τὸ κάθε σύστημα — πλασάρει γιὰ πανάκεια τοῦ ἐξευτελισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς καταπίεσης τοῦ ἀπὸ τὰ πλέγματα καὶ τὰ στεγανὰ τοῦ ἰδίου συστήματος. Ἐνα ἀπὸ τὰ βασικὰ καὶ ἀποτελεσματικὰ μέσα ἄμυνας ποὺ μὲ εὐχέρεια χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ ἐπιθετικούς σκοποὺς εἶναι ἡ γελοιοποίηση τοῦ κατεστημένου, τὸ κοίταγμα τῶν ξεφουσκωμένων ὠραιοπλασιῶν μ' ἓνα εἰρωνικὸ βλέμμα, μιὰ παιγνιδιάρικη διάσταση. Ἐνα μέσο μέσο ποὺ ἔχει ἀποδώσει περίφημους καρπούς ὅταν τὸ χειρίζονται χέρια ἀτσαλωμένα μὲ μπουφόνικο σπαραγμό, διάνοιες ποὺ «βλέπουν» καὶ πέρα ἀπ' τὸ μπιουρλεσκο τὴν πραγματικότητα. Ἐνας Γκόγια φέρ' εἶπειν, ἢ γιὰ ν' ἀλθούμε πιὸ κοντὰ ἓνας Ὀνορέ Ντωμιέ, μιὰ Κάιτε Κόλβιτς ἓνας Γκεόργκ Γκρόστς ἢ ἓνας Ὄττο Ντίξ. Καλλιτέχνες ποὺ πίσω καὶ πέρα ἀπ' τὸ συγκεκριμένο στιγμιότυπο κουρέλιαζαν ἀλύπητα τὶς συμβατικότητες ποὺ πόζαραν γύρω τους.

Στὸν τόπο μας ἡ μεγαλοφυΐα ἑνὸς Ραμπαγᾶ κι ἡ εἰρωνικὴ διάθεση ἑνὸς Ροῖδη προώθησαν τὴν ἐμβέλεια τῆς σάτυρας σὲ πολὺ ψηλὸ βαθμό. Ἡ σάπια μαούνα μὲ τὸν ξένο πλοηγὸ ποὺ ἀρμενίζει ἀμέριμνα σιγουρευμένη στὶς ἀναμνήσεις ἑνὸς ἀπωτάτου παρελθόντος ἐξακολουθεῖ νὰ προσφέρει ἀφθονοὺς ὑλικὸς στοὺς μαχητὲς τῆς εἰρωνείας. Ἐχει διαμορφωθεῖ μιὰ ξεχωριστὴ «ἠθικὴ» τῆς γιὰ νὰ μεταχειριστῶ τὸ λόγο τοῦ Φ. Πόλχαν, ποὺ τὴν ὁδηγεῖ σὲ ἀνίχνευση καὶ νέων μέσων καὶ νέων ὄπλων. Ὁ Κινηματογράφος γιὰ παράδειγμα, ἀπ' τὴν μεγαλοφυΐα τοῦ Τσάπλιν, ὡς τὴν πνευματοποιημένη, τὴν ἐξευγενισμένη σάτιρα τοῦ Ζὰν Λὺκ Γκοντάρ, τοῦ Ρίτσαρντ Λέστερ, τοῦ Πιέρ Πάολο Παζολίνι, σκοπεύει συνεχῶς πληγὲς τῆς «ἀλοτριώσεως».

Ἡ σημερινὴ πραγματικότητά στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο, ὅπου ἡ ἐπικρατοῦσα σκοτοδίνη μποροῦσε καὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὄπλο στὰ χέρια τῶν πνευματικῶν μας «ὁδηγητῶν» δὲν ἀξιοποιήθηκε. Παρ' ὅλα αὐτὰ πέρα ἀπ' τὴν ἰδιοφυΐα τοῦ Μέντη Μποστατζόγλου ποὺ τούτῃ τῇ στιγμῇ ἡ παρουσία του στὸ χῶρο τῆς «στρατευμένης πρωτοπορείας» εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας, ἡ κατάστασις εἶναι ἀπογοητευτικὴ. Λείπουν οἱ προσωπικότητες ποὺ θὰ συλλάβουν τὸν σπαραγμὸ τῆς καθημερινότητος γιὰ νὰ τὸν ἀποδώσουν μὲ διάθεσις καρικατούρας δίχως νὰ χάσει τὴν πραγματικὴ βαρύτητα τῆς διαπίστωσης.

Οί πίνακες τοῦ καλλιτέχνη Βασίλη Φανοῦ, πού ἐκθέτει ἐργασία του στή Γκαλλερὺ Βολῆ, ἀποσκοποῦν ἀκριβῶς σὲ τούτη τὴ διεργασία τῆς καθημερινότητος μέσα ἀπὸ τὸ σαρκασμὸ πού δὲν χάνει τὴν ἐμβέλεια καὶ τὸν στόχο του. Ὅπως μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία καὶ ἄλλοτε νὰ παρατηρήσουμε ἀπὸ τὶς ἴδιες στῆλες «Μὲ ἄσφαλο τρόπο ἢ παλέτα του περιδινεῖται ἀνάμεσα στὴ μεγαλόπρεπη καταμέτρηση τῆς λεπτομέρειας ἴσαμε τὴ λυρική ἐνατένιση τῆς φύσης». Μὲ πυρακτωμένη ἀγανάκτηση πορακολουθεῖ τὰ τεκτονόμενα, μὲ πυρέσσοῦσα ἐχεφροσύνη καταγράφει τὶς περιδινήσεις τοῦ περίγυρου. Ὁ κόσμος μας, κόσμος ἀγχους καὶ ἀπειλῆς σκιαγραφεῖται ἀπὸ τὸν κ. Φανὸ μὲ ἐξαιρετικὴ διαύγεια. Ὁ καλόγερος πρὸ οὐτοπυρπολεῖται στὸ Βιετιὰμ, πυρπολεῖ τὴν ἴδια τὴν εὐαισθησία μας. Τὸ «ποτέ πιά» εἶναι μιὰ σπαραχτικὴ ἐπίκληση γιὰ τὸ σταμάτημα τῶν μακελιῶν. Οἱ μακελάρηδες τοῦ κόσμου ἔχουν χορτάσει ἀρκετὸ οἶμα, τὰ συμφέροντά τους ἀπαιτοῦν τὸν ἐξαιθρωπισμό. Κάποτε πρέπει νὰ σταματήσουν τὰ σφαγεῖα. «Ποτέ πιά». «Ποτέ πιά».

Τὰ τοπία τοῦ κ. Φανοῦ, τοπία Πηλιορίτικα τὰ περισσότερα, ἔχουν τὴν γεύση τῆς αἰσθαντικότητος τοῦ καλλιτέχνη ἀποκρυσταλώσει. Οἱ πορφυρὲς τους ἀναλαμπὲς ἐνωτίζονται τὸ καλλιτεχνικὸ πιστεύω τῶν σατιρικῶν του κάδρων, εἶναι μιὰ στέρεη ἐκτίμηση τοῦ περιβάλλοντος κοιταγμένου ἀπὸ ἓνα ἔμπειρο μάτι πού ξέρεي νὰ συγκινεῖται καὶ τὴ συγκίνησή του νὰ τὴν μετουσιώνει σὲ πίνακες αἰσθητικά.

Ἡ δημιουργικότητα τοῦ κ. Φανοῦ δὲν σταματᾷ ἐδῶ. Ἄνθρωπος πού ἀποζητᾷ τὴν πλήρωση ὁ καλλιτέχνης ἀποζητᾷ πέρα κι ἀπὸ τὰ πλαίσια τοῦ κάδρου ν' ἀποτυπώσῃ τὶς συγκινήσεις του, τὴν ὀπτικὴ ἐντύπωση του γιὰ τὸν κόσμο. Ἡ ποίηση εἶναι ἡ δεύτερη ἀπασχόληση τοῦ κ. Φανοῦ, μιὰ ἀπασχόληση πού τὴν ὑπηρετεῖ ἰσάξια μὲ τὴν πρώτη. Ἐδῶ ὁ σαρκασμὸς καὶ ἡ δυναμικὴ ἀντιμετώπιση τῆς πραγματικότητος περνοῦν σ' ἓνα ἐπίπεδο πιὸ ὄξυμένης πιὸ ἄμεσης «συνηχητικῆς». Παρ' ὄλο πού πάντα ἔχω τὸν δισταγμὸ ὅταν διαβάζω αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴν ἐξαγγελτικὴ παραμυθητικὴ ποίηση μήπως οἱ καταγραφὲς δὲν εἶναι ἀπόρροια ἐσωτερικῆς ἀσκησης ἀνδρὸν πονοῦν στὸ ἄγγιγμά τους ἀλλὰ λέγονται γιὰ νὰ εἰπωθοῦν, πιστοποιῶ ἀπ' τὸ διάβασμά τους τὴ ματωμένη τους ἀγνόητα. Σατιρικοὺς δὲν ἔχει ἡ Ἑλλάδα πολλούς. Πέρ' ἀπ' τὸν ἀνεπανάληπτο Βάρναλη τῶν «Σκλάβων πολιορκημένων» καὶ τοῦ «Φῶς πού καίει» καὶ τὰ τραγούδια τοῦ βάρδου Κ. Τριαντάφυλλου ἡ σατιρικὴ ποίηση στὴν Ἑλλάδα βρίσκεται στὸ ἐπίπεδο τῶν στίχων ἡμερολογίου. Εἶναι ξώπετση καὶ δίχως συναίσθηση τοῦ στόχου καὶ τῆς δυναμικῆς της. Τὰ τραγούδια τοῦ κ. Φανοῦ ἀπὸ τὴ δεύτερη συλλογὴ του «Γιὰ νὰ Ντραπεῖτε» — τὴν πρώτη μὲ τίτλο «Τάφοι καὶ Ἀναστάσεις» δὲν τὴν ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας καὶ δὲν μπορούμε νὰ τὴν σχολιάσουμε — εἶναι γεμᾶτα ὀργὴ καὶ περιφρόνηση γιὰ τοὺς «Ντιντίδες» καὶ τὶς «Τσουλίτσες» τῆς ἐποχῆς μας (καὶ κάθε ἐποχῆς) καὶ σύγχρονα εἶναι γεμᾶτα τρυφερότητα καὶ σπαραγμὸ γιὰ τοὺς «κεκαρμένους ὀδοιποροῦντας»

«... Ἐλα ἀγάπη μου γλυκεῖα
νὰ γυρίσουμε τὸν κόσμο
μὲ στίχους ἀναμμένους
ν' ἀνοίξουνε τὰ μάτια τῶν φτωχῶν
σὰν ἡλιοτρόπια

νά φαρῶύνουνε τὰ στήθεια
σὰν ἀπόφαση καὶ σὰν θύελλα !»
(Φτωχοί)

Ἡ ζωγραφικὴ τοῦ κ. Φανοῦ κι ἡ ποίησή του εἶναι ἓνα παράθυρο φω-
τερὸ ποὺ ρίχνει φῶς «στὴν πλαστογραφημένη μας ζωὴ»

ΓΙΩΡΓΟΣ Α. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ